

Дерев'янюк О. А.,

доцент кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Жолинська М. М.,

магістр кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ “FAITH” В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ Б. ЕЛТОНА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ-АНТИУТОПІЇ “BLIND FAITH”)

Анотація. Статтю присвячено описові концептосфери FAITH в індивідуально-авторській картині світу британського письменника Бена Елтона. У художньому тексті автор передає читачам власний досвід, своє бачення дійсності, обираючи концептуальну картину світу, яку потрібно донести до читача. Письменник описує явища дійсності, які йому знайомі; розвиває ідеї, які йому зрозумілі та близькі; використовує художні засоби, наповнені для нього особисто певним змістом. Саме тому картина світу, яка зображується у художньому тексті, є передусім вербалізацією і структуризацією картини світу автора як особистості.

На матеріалі роману Бена Елтона “Blind Faith” виокремлено та проаналізовано лексико-семантичні засоби вербалізації концепту FAITH; вперше побудовано комплексну концептосферу FAITH у його індивідуально-авторській картині світу. Виявлено синонімічні одиниці-репрезентанти із найвищим ступенем релевантності.

Дослідження концепту FAITH в індивідуально-авторській картині світу Б. Елтона базувалося на результатах проведеного нами кількісного аналізу одиниць-репрезентантів концепту FAITH. Визначено, що концепт FAITH в індивідуально-авторській картині світу Б. Елтона репрезентується лексемами “faith” – 66,2%; “hope” – 11,4%; “truth” – 9,5%; “belief” – 4,9%; “confidence” – 3,6%; “trust” – 1,5%; “conviction” – 1,5%; “loyalty” – 0,9%; “acceptance” – 0,5%.

Провідним репрезентантом концепту FAITH в індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона є однопольна лексема FAITH, яка певним чином актуалізує всі когнітивні шари і слугує ядром концепту FAITH. Приядерна зона представлена лексемою “hope”, яка здебільшого актуалізує сему «віра».

До ближньої периферії відносимо лексеми “truth” та “belief”, що певною мірою схожі за відсотковим співвідношенням. Основним семантичним компонентом є “complete trust or confidence in someone or something”, який саме і репрезентує концепт FAITH в індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона. Компонент “sincerity of intentions” практично не актуалізується у творі, беручи до уваги його сюжет та спрямування.

«Середню периферію» формують лексеми “confidence”, “trust” та “conviction”, у яких лише один семантичний компонент цих лексем актуалізує концепт FAITH, і відсоткове співвідношення є дуже схожим.

Дальню периферію утворюють лексеми “loyalty” та “acceptance”, які слугують репрезентантами концепту

FAITH лише за певного контексту. Їх відсоткові показники є однаково досить низькими.

Ключові слова: індивідуально-авторська картина світу, концепт, концептосфера FAITH, лексико-семантичний аналіз.

Постановка проблеми. У межах лінгвістики третього тисячоліття верховенство семантики є беззаперечним, оскільки сучасна семантика, у фокусі уваги якої є антропологічний принцип та нова когнітивно-прагматична парадигма, цілком модернізувала поняттєвий апарат та методи дослідження. Концепт FAITH є тим «культурно-ціннісним феноменом», який знаходиться у самій сутності людини та суспільства. Саме тому він є універсальним та базовим для будь-якої мови. Однак попри загальну визначеність, досліджуваний концепт має індивідуальні риси та прояви, які притаманні кожній особистості зокрема. Концепт FAITH набув символічного значення, а тому слугує предметом дослідження різних гуманітарних наук, зокрема психології, філології, філософії, лінгвокультурології та інших.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, пов’язані із емоційними концептами, їх складниками та засобами вираження, привертають увагу багатьох вітчизняних та іноземних вчених у галузі лінгвістики, концептології, лінгвокультурології. Теоретично базою дослідження слугували праці Н. Арутюнової, А. Бабушкіна, С. Воркачева, В. Карасика, V. Evans, N. Chomsky, Ch. J. Fillmore Ch., R. W. Langacker та інших.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях знаходять відображення лише окремі аспекти дослідження концептосфери FAITH. Так, концепт FAITH в англійській мові був об’єктом дослідження Л. Лаврентьєвої (Концепт «вірність» у мові англо-саксонської поезії VII–XI століть, 2006) та Н. Саварцевої (Етнічні концепти «вірність» і «зрада» в англійській мовній свідомості, 2008). Проте їхня увага була зосереджена на інших аспектах концепту «вірність». Отже, вважаємо, що концепт «вірність» в англійській мові ще недостатньо досліджений у сучасній лінгвістиці, що і свідчить про актуальність дослідження.

Концепт FAITH є цікавим об’єктом лінгвістичного дослідження, оскільки займає одне із найважливіших місць у індивідуально-авторській мовній картині світу поруч з іншими одиницями-репрезентантами: HOPE, TRUTH, BELIEF, LOYALTY, CONVICTION, CONFIDENCE та іншими.

Мета і завдання статті. Вважаємо, що заглиблення у людську свідомість під час дослідження роману-антиутопії дозволяє якнайповніше описати основні компоненти концепту FAITH. Отже, мета полягає у розкритті особливостей актуалізації концептосфери FAITH та основних лексем, які виступають одиницями-репрезентантами однойменного концепту, на матеріалі роману британського письменника Бена Елтона. Мета зумовила розв'язання таких завдань: описати основні компоненти синонімічного ряду лексеми FAITH; виявити особливості індивідуально-авторських номінацій репрезентації, що містять ядрну лексему FAITH.

Виклад основного матеріалу дослідження. Картина світу за своєю природою є об'єднанням суб'єктивного та об'єктивного начал. Формування концептуальної картини світу здійснюється шляхом сприйняття та пізнання об'єктів, які поєднуються у процесі концептуалізації знань [1, с. 62]. Художні концепти конструюються у працях письменника, а тому є індивідуальними. Авторська картина світу формується залежно від сприйняття дійсності письменником та маркується індивідуальністю творчого суб'єкта. Індивідуально-авторська картина світу є результатом концептуалізації та категоризації певного світовідчуття мовною особистістю. Ця модель світу відображається у тексті через призму сукупності вербалізованих концептів різного типу.

Концепт FAITH є одним із найбільш значущих у індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона. Так, на матеріалі його роману-антиутопії "Blind Faith" можна визначити основні лексичні компоненти досліджуваного концепту. У творі письменника вжито різні дефініції лексеми FAITH, які об'єднані у цілісну систему.

З огляду на проведений кількісний аналіз очевидними є певні диспропорції у використанні тих чи інших одиниць-репрезентантів, зокрема, відчутно вищий відсотковий показник вживаності саме лексеми FAITH та наявність лексеми "hope". Актуалізуються також такі лексеми, як "belief" та "truth". Інші одиниці-репрезентанти концепту FAITH у відсотковому співвідношенні представлені приблизно однаково. Використання таких лексем, як "allegiance" та "faithfulness" у творі зафіксовано не було.

Завдяки проведеному аналізу можемо краще зрозуміти місце концепту FAITH в індивідуально-авторській картині світу Б. Елтона. Визначено, що цей концепт насамперед репрезентується лексемою FAITH – 66,2%; "hope" – 11,4%; "truth" – 9,5%; "belief" – 4,9%; "confidence" – 3,6%; "trust" – 1,5%; "conviction" – 1,5%; "loyalty" – 0,9%; "acceptance" – 0,5%. Таким є кількісний розподіл одиниць-репрезентантів концепту FAITH із найвищим ступенем релевантності в індивідуально-авторській картині світу Б. Елтона.

У результаті аналізу роману Бена Елтона "Blind Faith" можемо стверджувати, що одиницею, яка найбільш чисельно репрезентує концепт FAITH, є власне однойменна лексема FAITH, що виступає ядром концептосфери. У романі до певної міри об'єктивуються всі когнітивні шари цієї лексеми: *complete trust or confidence in someone or something; strong belief in the doctrines of a religion, based on spiritual conviction rather than proof; belief and trust in or loyalty to someone or something; allegiance to duty or a person; sincerity of intentions.*

Люди беззаперечно вірять у ту чи іншу теорію, будучи цілком впевненими у своїх помислах. Для когось ця віра є чимось

таким, що не потребує жодних доказів, тим, у чому він абсолютно впевнений. Віра співвідноситься зі значимістю Творця саме через значимість кожної особистості. Розкриття семи «сильна віра у релігію» відбувається завдяки ключовій лексемі FAITH. Вірою виступає і моральний обов'язок, тобто те, чому людина повністю віддає себе, а також обов'язок громадянський чи професійний [2, с. 122].

Про залучення всіх когнітивних шарів концепту FAITH під час його вербалізації свідчать такі приклади: *That's my point. Of course I don't know it. It's not a faith! It's not something in which I can believe absolutely; I believe in an understanding of the physical universe based on empirical evidence and deduction, not a supernatural controlling being. That is my faith! My God is called Natural Selection. Natural Selection made me; I would vaccinate a child against the wishes of both parents if I could, just as I would attempt to rescue a child from father who held a knife to its throat. It is not about the parents, it is about the children. I have a duty to save them. I've told you, it's my faith.*

Досить частотною є одиниця-репрезентант **hope** та її похідні. Серед семантичних компонентів лексеми "hope", які актуалізуються в індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона, вирізняємо два основних: *the feeling that what is wanted can be had* та *the feeling that events will turn out for the best*. Об'єктивуючи перший компонент, автор використовує словосполучення "in the hope", "in hope" з огляду на ситуацію, коли мовець роздумує про можливий результат певних дій, щиро вірячи, що все буде так, як і було заплановано. Наприклад: *In fact the vast majority of the population (including most potential terrorists and random killers) published every possible detail of their lives on their Face Space pages anyway and lived in hope that somebody would read them; Trafford therefore resolved to avoid giving them Cassius's name for as long as he could physically stand it <...>, in the hope that Brother Redemption would assume that this was his only secret and would neglect to pursue other lines of investigation.*

Щодо другого компоненту, то розкриття семи «надія на краще», «віра у краще» відбувається у романі через відображення материнських почуттів, переживань за власну дитину. Частим є використання лексеми "hope" як дієслова, за допомогою чого передається внутрішній стан мовця. Так, Трефффорд хвилюється про реакцію на свій лист, адже старався зробити його заголовок якомога більш переконливим із надією на те, що отримувач все ж прочитає надіслане.

Наприклад: *Each message would have a title that he hoped would convince the recipient to read what had been sent.* Вживання словосполучення "looking with hope to the future" експлікується такими подальшими уточненнями, як "future, which was personified in smiling, laughing...".

Таким чином, спостерігається наявність компонента «все стається на краще», як-от: *There were songs, concerts, fêtes, fun runs and endless services, all aimed at remembering and celebrating the lost children while looking with hope to the future, a future which was of course personified in the smiling, laughing...* Спостерігається також прагнення мовця довести передусім самому собі, що в будь-якій ситуації потрібно вірити, адже надія є завжди, нехай зовсім маленька, та все ж є – "...but hope nonetheless": *As long as the symptoms were similar to those of a cold or flu there was still hope, slim hope but hope nonetheless.*

Наступною одиницею-репрезентантом слугує лексема **truth**. Хоча дана лексема зазвичай актуалізується у значенні

«правда», вважаємо, що її все ж можна співставляти з лексемою “faith”. Адже “truth” є тим беззаперечним фактом, який приймають, і у який вірять. Основними лексичними компонентами лексеми “truth” виступають: *an obvious or accepted fact; fidelity to an original or standard; a principle that is thought to be true by most people.*

Власне, основним значенням лексеми “truth” є факт, що є очевидним або ж прийнятним. Наприклад: *He had spoken out, forming two or three whole sentences of truth in a world where truth was illegal.* У одному із прикладів героїня відходить від так званих прийнятих стандартів вакцинації. Тобто вона піддає сумніву те, у що вірять інші. Лексема “truth” вживається із прикметником “steely” для підсилення і доведення непохитності даного твердження. Наприклад: *Chantorria had begun to distance herself from the steely truth of the vaccination.*

Щодо інших значень, то йдеться про відходження від чогось загальноприйнятого. На думку мовця, якщо людей змусять сказати правду (тобто те, у що вони вірять), розпочнеться революція. Наприклад: *It occurred to Trafford that if only all these people could be brought to Confession together and made to speak the truth, there would be a revolution.*

Так, вживання лексеми “truth” у словосполученні “Lord’s truth” є класичним репрезентантом концепту FAITH, як-от: *That was beautiful. It eases my troubled and weary soul to hear the sweet voice of a righteous woman speak the Lord’s truth.*

Спостерігаємо наявність компонента «принцип, який сповідує більшість людей». Відповідно, тут також відображається власне лексема FAITH, адже героїня не намагається навіть піддати сумніву слова Треффорда, а отже, беззаперечно вірить у них: *She did not try to deny the truth of Trafford’s word.*

Лексема **belief** є досить близькою за значенням до лексеми **faith** та актуалізується у індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона такими семантичними компонентами: *a religious conviction; something one accepts as true or real; a firmly held opinion; an acceptance that something exists or is true, especially one without proof; trust or confidence in (someone or something).*

Варто зазначити, що перший компонент лексеми “belief” є провідним, власне, він і пов’язує її із концептом FAITH, адже йдеться про релігійні вірування. Наприклад: *Everybody knew that invention, the act of creation, was the prerogative of the Love and only of the Love. God created reality and man worshipped it, that was the way of belief. Men created only lies.*

Використовуючи лексему “belief”, автор також репрезентує одне з її основних значень як в англійському лексиконі, так і у власній індивідуально-авторській картині світу. Йдеться про певні особисті переконання. Порівняйте: *I have no doubt that one day I shall pay for my beliefs with my own life but nonetheless I must continue.*

Доволі поширеним вважаємо використання лексеми “belief” власне для позначення віри у існування чогось, при цьому не спираючись на жодні докази. Спостерігається актуалізація цього компоненту (здебільшого коли йдеться про філософські, політичні переконання), як-от: *My belief, based on this evidence, is that the majority of people ...are privately discontented and harbouring a secret self who is frustrated, unfulfilled and unhappy; Yet still people believed (or claimed to believe) that dreams could and would come true and it was legally required of Trafford that he believed in their belief.*

Лексема-репрезентант **confidence** зазвичай актуалізується у значенні «впевненість», однак, вважаємо, що її все ж можемо співвіднести із лексемою “faith” у значенні «віра». Адже “confidence” є тією рисою, яка дає нам віру. Аналізуючи лексичні компоненти (*the feeling or belief that one can rely on someone or something; the state of feeling certain about the truth of something*), можемо спостерігати, що йдеться про відчуття впевненості та віри у те, що на ту чи іншу людину можна абсолютно покластися.

У такому разі та залежно від контексту можна спостерігати часткову репрезентацію концепту FAITH шляхом використання лексеми “confidence”. Можемо також говорити про близькість семантики лексем “confidence” та “faith”, адже спостерігається нашаровування їх семантичних компонентів «почуття віри». Наприклад: *She had the confidence to trust that nobody ever read anybody else’s blog, at least none but the most notorious or popular ones, <...> written by stars or local bullies, faith leaders or close neighbours; I’m sure you can look after yourself, he said apologetically, although he knew that her confidence was pure bravado.*

Наступною одиницею-репрезентантом є **conviction**. Власне основним та єдиним семантичним компонентом лексеми “conviction” виступає *a strong belief that is not likely to change, or the strong feeling that your beliefs are right*, що перегукується зі значенням лексеми “belief”. Часто це призводить до обмеження використання однієї із цих лексем, що певним чином спостерігається і в індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона.

Як бачимо, семантичний компонент «внутрішнє прийняття існування чогось; віра у те, що певні переконання не потребують доведення» репрезентується лексемою “belief” і описує здебільшого відчуття індивіда, а лексема “conviction” частіше вживається по відношенню до загально-суспільних переконань.

Наприклад: *Can vaccination be proved to work or do you merely have faith in it? Is your evolution based on solid evidence or do you follow it through pious conviction?; The general conviction was expressed that this was the most exciting and happiest of encounters and one that would no doubt lead to lifelong friendships all round.* Аналізуючи лексеми, вжиті у таких реченнях, можемо спостерігати, як автор описує прагнення героїв розібратися у власних поглядах та у загальноприйнятих судженнях (зокрема, стосовно релігії, медицини, відносин тощо).

Ще однією лексемою, яка виступає близькою за значенням до “faith”, є **loyalty**. У ході її аналізу виокремлено два основні лексичні компоненти, як-от: *faithfulness to commitments or obligations; feelings of support or duty towards someone or something.* У творі спостерігається використання автором обидвох лексем практично з ідентичним семантичним компонентом «вірність обов’язкам та відданість людині або справі», що, відповідно, робить їх прямими репрезентантами концепту «FAITH». Зокрема, наприклад: *Trafford assured the new owners of the workers’ loyalty to the company.*

Можемо говорити також про прихильність, про відданість справі, корпоративному обов’язку, що стало нав’язливою ідеєю для героя. На нашу думку, варто акцентувати увагу на використанні лексеми “loyalty” у значенні «постійна підтримка, почуття обов’язку близькій людині». Наприклад: *If you love her then you’d put her before the loyalty you owe to us; Trafford assured the new owners of the workers’ loyalty to the company.* Це безпосередньо пов’язує вказану лексему з концептом FAITH.

Отже, у результаті проведеного семантичного аналізу кожної з одиниць-репрезентантів нам вдалося дослідити когнітивні шари, що актуалізуються у межах концепту FAITH.

Провідною одиницею-репрезентантом концепту FAITH в індивідуально-авторській картині світу Б. Елтона є сама лексема FAITH, яка певним чином актуалізує всі когнітивні шари і може бути визначена, власне, як ядро концепту FAITH індивідуально-авторської картині світу Б. Елтона.

Приядерну зону формує лексема “hope”, яка передусім актуалізує сему «віра».

Ближню периферію формують лексеми “truth” та “belief”, що певною мірою схожі за відсотковим співвідношенням, а також провідними та додатковими семантичними компонентами. Власне, провідним семантичним компонентом є “*complete trust or confidence in someone or something*”, який саме і репрезентує концепт FAITH в індивідуально-авторській картині світу Б. Елтона. Додатковий компонент “*sincerity of intentions*” практично не актуалізується у творі, беручи до уваги його сюжет та спрямування.

До наступного шару – «середньої периферії» – належать лексеми “confidence”, “trust” та “conviction”. Лише один семантичний компонент цих лексем актуалізує концепт FAITH, їх відсоткове співвідношення є дуже схожим.

Дальню периферію утворюють лексеми “loyalty” та “acceptance”, які слугують репрезентантами концепту FAITH лише за певного контексту. Їх відсоткові показники є практично однаковими, проте досить низькими.

Висновки з дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Вважаємо, що основними семантичними компонентами концепту FAITH в індивідуально-авторській картині світу Бена Елтона є: HOPE, TRUTH, BELIEF, LOYALTY, CONVICTION, CONFIDENCE та інші. Щодо актуалізації цих компонентів у романі, то спостерігаємо доволі багато прикладів, які свідчать про можливість співвідношення різних компонентних шарів одиниць-репрезентантів власне з лексемою FAITH. Перспективним, вважаємо, подальше поглиблене вивчення концептосфери FAITH та її взаємозв'язків із іншими компонентами в інших творах Б. Елтона.

Література:

1. Красовська К.В. Зв'язок концептуальної та мовної картин світу з етнічною ментальністю. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 154. С. 120–123.
2. Кашкарев В.А. Средства вербализации концепта «вера» в английском языке. *Язык. Культура. Коммуникация. На перекрестке миров: материалы III-я Междунар. науч. конф.* Чернигов: Черниговский национальный пед. ун-т им. Т.Г. Шевченко, 2012. С. 61–63.
3. Elton B. *Blind Faith*. Bantam Press, 2007. 320 p.

Derevianko O., Zholynska M. Realization of the concept FAITH in B. Elton's individual world view (on the basis of a dystopian novel “Blind Faith”)

Summary. The article has been devoted to the description of the conceptual sphere of FAITH in the individual world view of the English writer Ben Elton. In the literary text the author shows his own experience and reality interpretation to the readers by choosing and arranging nominative units, namely the conceptual world view, that is needed to be conveyed to the reader.

The writer describes those phenomena of reality that are familiar to him; develops the ideas, that are close and obvious; uses the stylistic devices that are filled with the certain content. That is why the world view, which is represented in the literary text is primarily the verbalization and structuring of the author's world view as an individual.

On the basis of the dystopian novel written by Ben Elton the lexical-semantic means of the verbalization of the concept FAITH were defined and analyzed; a complex conceptual sphere of FAITH in his individual world view has been constructed for the first time ever. To construct the conceptual sphere of FAITH the lexical-semantic analyses has been applied. The synonymic units-representatives with the highest degree of relevance have been elicited.

The analyses of the concept FAITH in Ben Elton's individual world view has been based on the results of the applied quantitative analyses of the units-representatives of the concept FAITH. The concept FAITH in Ben Elton's individual world view is represented by the lexemes “faith” – 66,2%; “hope” – 11,4%; “truth” – 9,5%; “belief” – 4,9%; “confidence” – 3,6%; “trust” – 1,5%; “conviction” – 1,5%; “loyalty” – 0,9%; “acceptance” – 0,5%.

The principal unit-representative of the concept FAITH in Ben Elton's individual world view is the cognominal lexeme FAITH, that to some extent actualizes all the cognitive layers and is the core of the concept FAITH.

The circumnuclear zone is represented by the lexeme “hope”, that mostly actualizes the seme “faith”.

The close periphery includes lexemes “truth” and “belief”, that are to some extent similar by percentage. The main semantic component is “*complete trust or confidence in someone or something*”, that represents the concept FAITH Ben Elton's individual world view. Component “*sincerity of intentions*” is not actualized in the novel, considering its plot and direction.

The “medial periphery” is formed by lexemes “confidence”, “trust” and “conviction”. Only one component of these lexemes actualizes the concept FAITH and the percentage is quite similar.

The far periphery comprises lexemes “loyalty” and “acceptance”, that are the representatives of the concept FAITH only in the certain context. Their percentages are evenly quite low.

Key words: author's individual world view, concept, conceptual sphere of FAITH, lexical-semantic analyses.